

דגם תשובות לשאלון בסוציולוגיה, 2 יח"ל, מס' 065202, קיץ תשע"ז

בבדיקת התשובות יש להיעזר במקורות הביבליוגרפיים, בתכנית הלימודים ובדגם התשובות.
יש לבדוק אם תשובת התלמיד משקפת ידע, הבנה ושימוש במושגים מתאימים.

פרק ראשון

יש לענות על אחת מן השאלות 1-2.

שאלה 1:

מושגים: מצב חברתי / יחסי גומלין (תקינים/לא תקינים) / אינטראקציה חברתית / משא ומתן/ הבניה חברתית של המציאות / הגדרת מצב / הגדרת מצב משותפת / היעדר הגדרת מצב משותפת / פרשנות סמלית / משמעות סמלית / סמל / הבניה חברתית של המציאות / מעמד חברתי גבוה / נמוך.

עקרונות:

- החברה ומרכיבי התרבות בחברה, הם תוצר של אינטראקציות חברתיות, שבהן אנו מעניקים הסבר או פירוש לכל הסובב אותנו (לגירויים השונים בסביבתנו). הגירוי שאנו מעניקים לו משמעות ופרשנות הוא תלבושת בית הספר — מכנסיים קצרים לבנות.
- אנשים שונים יכולים להעניק משמעות סמלית או פרשנות סמלית שונה לגירוי. התלמידים ואנשי החינוך מעניקים פרשנות סמלית שונה למכנסיים קצרים לבנות מאשר לבנים.
- הגדרת מצב היא האופן שבו הפרט מפרש את המציאות החברתית באופן סובייקטיבי, באמצעות הפרשנות שהוא נותן לסמלים.
- בעבור התומכים, המשמעות הסמלית / הפרשנות הסמלית / של מכנסיים קצרים לבנות היא שוויון מגדרי / נוחות.
- בעבור המתנגדים, המשמעות הסמלית / הפרשנות הסמלית / של מכנסיים קצרים לבנות היא לבוש חושפני שאינו מתאים למערכת חינוכית.
- בני אדם מפרשים את המצבים החברתיים שבהם הם נתקלים, ופועלים לפי הפרשנות שנתנו למצבים אלה. כך, כל אחד מן הצדדים פועל ומתנהג בהתאם לפרשנות הסמלית שהעניק לגירוי. במקרה זה — בנות הלבושות מכנסיים קצרים בבית הספר.
- כשבני אדם מפרשים מצב חברתי מסוים באופן זהה, זו הגדרת מצב משותפת. בין התלמידים עצמם יש הסכמה על המשמעות הסמלית של הביגוד הקצר לבנות, ולכן יכולה להתקיים אינטראקציה יעילה ביניהם.
- גם בין אנשי החינוך עצמם, יש הסכמה על המשמעות הסמלית של המכנסיים הקצרים לבנות, כזאת המבטאת חושפנות שאינה מתאימה למוסד חינוכי, ולכן הם מתנגדים לו.
- בין התומכים ובין המתנגדים אין הגדרת מצב משותפת, כלומר אין הסכמה על הפרשנות הסמלית/ אין הסכמה על המשמעות הסמלית של המכנסיים הקצרים לבנות. למעשה, מתקיים העדר הגדרת מצב משותפת.
- היעדר הגדרת מצב משותפת עשוי להביא להפסקת יחסי הגומלין או לקונפליקטים ולתסכול בין התלמידים ובין אנשי החינוך. חוסר ההסכמה בין התומכים ובין המתנגדים בשאלה אם בנות ילבושו מכנסיים קצרים לבית הספר, עלול ליצור קושי בקיום יחסי גומלין תקינים ביניהם.
- הפרשנות המשותפת של המציאות היא תוצר של אינטראקציות, יחסי גומלין בין בני האדם, היא משתנה ועוברת תהליך מתמיד של הבניה ובנייה מחדש. זוהי "הבניה חברתית של המציאות". העמדה בשאלת תלבושת בית הספר תהיה בסופו של דבר ביטוי של הבניה חברתית של המציאות.

שאלה 2:

מושגים מתוך גישת הקונפליקט: מאבק / יחסי כוח / אי־שוויון / שליטה / שינוי חברתי / שדה קרב / קונפליקט בין דורי / משאב מוגבל / שינוי חברתי

עקרונות:

- לפי גישת הקונפליקט, החברה/בית הספר היא יחידה חברתית המשקפת מאבקים חברתיים / הגישה רואה בחברה "שדה קרב" בין פרטים ובין קבוצות בעלי אינטרסים שונים ולעתים מנוגדים. המאבק על אופי התלבושת האחידה בבית הספר הוא הביטוי והתנועה של אותו מאבק חברתי בין המינים. אנשי החינוך רוצים להמשיך לשמור על עליונותם וכוחם בחברה בקבלת ההחלטות בבית הספר, ואילו התלמידים רוצים לשפר את מעמדם כמקבלי החלטות בבית הספר / כמשפיעים על קבלת ההחלטות בבית הספר.
 - הגישה מדגישה את התחרות בין אנשי החינוך ובין התלמידים על משאב מוגבל כגון שלטון, סמכות, כוח וקבלת ההחלטות בבית הספר. במקרה המתואר בפתח — בעניין התלבושת האחידה ואפליית הבנות. כל צד מעוניין להשליט את דעותיו.
 - אנשי החינוך משתמשים בשליטתם כדי להנציח את עליונותם על התלמידים. הם רוצים לשמר את כוחם היחסי ומעמדם העליון כמקבלי ההחלטות בבית הספר.
 - אפשר לנתח את הקטע גם כביטוי לקונפליקט בין דורי בין דור אנשי החינוך (מורים/מנהלים) לדור התלמידים.
- ניקוד: 25% הסבר המושג / עקרון + 25% הדגמה של אותו מושג / עקרון) 2 x**

פרק שני

יש לענות על שתיים מן השאלות 3-6.

שאלה 3

א.

קריטריון	מנהיג משימתי	מנהיג חברתי
קידום מטרות הקבוצה	פועל לקידום יעדי הקבוצה. מעלה את מרב הרעיונות, מנחה את הדיון, מספק מידע, מבקש דעות והצעות לדרכי פעולה. נוטל יוזמה ודוחק חברים לעמדות שוליות.	פועל ליצירת אווירה נעימה בקבוצה ולמען גיבושה — היעדר פעילות לקידום המשימה.
יחסים בתוך הקבוצה	מדבר יותר מחבריו, מותח ביקורת על הצעות, לעתים פוגע ברגשות. אינו מקבל פשרות. תקיף.	מתווך בין יריבים, פועל להפגת מתחים מתבדח, צוחק, שבע רצון. עוזר לזולת ומביע סולידריות עמו. מגלה הסכמה לדברי הזולת. אינו מגלה התנגדות חריפה ואינו פוגע בזולת. משתף פעולה ומגלה הבנה לזולת; מפשר ומתפשר, דואג ליחסים תקינים בין החברים.

ניקוד: כל קריטריון 10% x 2; כל השוואה 40% x 2

ב. סוכני חברות הם גורמים, יחידים וקבוצות, המתווכים בין הפרט ובין החברה, ומלמדים את האדם כיצד להתנהג ולפעול בחברה – כל הגורמים התורמים להעברת מידע ולרכישת ערכים, נורמות, אמונות, סמלים וסימנים המרכיבים את התרבות. על התלמיד להציג שני תפקידים של בית הספר כסוכן חברות מבין התפקידים האלה:

- בית הספר מסייע לתלמיד לרכוש ידע, מיומנויות ועמדות הנדרשות בחברה ומתוודע לתרבותו.
- בבית הספר לומדים התלמידים מקצועות לימוד (כגון יסודות המתמטיקה, היסטוריה, טבע וחברה, ומקצועות לימוד נוספים) המייצגים את הידע הנדרש בעיני החברה לתלמידים כדי להכשירם לתפקיד בחברה.
- בבית הספר לומדים התלמידים תכנים שאינם מוצהרים או רשמיים, כמו לשבת בשקט בשיעור, להיות ממושמעים, לציית לסמכותם של המורים והמנהלים. הם לומדים את ערכם בעיני מוריהם ובאופן זה מפתחים הערכה עצמית.
- בבית הספר רוכש התלמיד נורמות המקובלות בבית הספר ובחברה כגון הישגיות ותחרותיות. הוא רוכש ערכים ותפיסות מוסר.
- בבית הספר לומד התלמיד תפקידים חברתיים רבים אחרים הנדרשים בחברה.
- בית הספר הוא דוגמה למערכת ארגונית שבה מתנהלים החיים והפעילויות על פי לוחות זמנים מוגדרים ורשמיים. התלמיד נדרש לדיוק ולעמידה בלוחות זמנים קפדניים, ובכך בית הספר ממלא תפקיד בהכנה לחיים בחברה המודרנית.
- בבית הספר הילד לומד לציית לחוקים וכללים.
- בית הספר מכין את תלמידיו לחיים בחברה המודרנית שבה מרבית היחסים החברתיים הם משניים ותכליתיים.
- בבית הספר התלמיד פוגש חברים לכיתה בני קבוצות חברתיות שונות, ולומד להבחין בין קבוצות שונות.

ניקוד: הסבר המושג 40%; כל תפקיד 30% x 2

שאלה 4

א. שלושה דפוסי המגורים:

- פטרילוקלי – הזוג הנישא עובר להתגורר עם משפחת הבעל או בקרבתה.
 - מטרילוקלי – הזוג הנישא עובר להתגורר עם משפחת האישה או בקרבתה.
 - נאולוקלי – הזוג הנישא עובר להתגורר במקום חדש, שלא ליד משפחות המוצא.
- דוגמה מן הקטע: דפוס פטרילוקלי או מטרילוקלי – הזוג עובר לגור אצל ההורים (משפחת האב או משפחת האם).

ניקוד: כל דפוס 25% x 3; דוגמה 25%

ב. בעיה חברתית אובייקטיבית היא תופעה שיש הסכמה רחבה בציבור על קיומה. לרוב, היא נסמכת על נתונים רשמיים, ויש הסכמה על הערכים שנפגעים בגללה.

התופעה שבקטע היא בעיה אובייקטיבית משום שהיא נסמכת על נתונים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שהיא גוף רשמי של מדינת ישראל.

*ניתן לקבל תשובה שהבעיה היא לא אובייקטיבית בתנאי שהתשובה מנומקת.

ניקוד: הסבר 50%; ציון 15%; נימוק 35%

שאלה 5

א. מטרת המחקר/שאלת המחקר של אש היא מהי ההשפעה של דעת האחרים עלינו, או במילים אחרות עד כמה חזק הדחף לקונפורמיות.

ממצאים (על התלמיד להציג ממצא אחד):

— כ־ 3/2 (64%) מ"הנבדקים התמימים" עמדו בלחץ הקבוצתי, והביעו עמדת מיעוט המנוגדת לשיפוט המטעה במכוון של הקבוצה.

— כשליש (36%) מן הנבדקים נכנעו ללחץ הקבוצתי והצטרפו לתשובת האחרים.
(נצפתה עקביות בממצאים אלו בכל הסבבים של המחקר).

ניקוד: מטרה 50%; ממצא 50%

ב. קבוצת התייחסות נורמטיבית היא קבוצה שהפרט אינו חבר בה, אך הוא מאמץ את ערכיה ושואף להשתייך אליה גם במחיר עזיבת קבוצת השייכות שלו.

לדוגמה: עולה חדש השואף להשתייך לחברה הישראלית, תלמיד שעבר לבית הספר חדש ושואף להשתייך לכיתה חדשה.

ניקוד: הסבר המושג 25%; קבוצה שהפרט אינו חבר בה 25%; החלק השני של ההגדרה, 50% לדוגמה.

שאלה 6

א. קטגוריה חברתית: ציבור של אנשים בעלי סטטוס משותף.

בין הקשישים יחסי גומלין ממושכים ומבנה חברתי יציב הכולל חלוקת עבודה ועוד.

ניקוד: הסבר המושג 50%; קטגוריה חברתית נימוק 50%

ב. גלובליזציה מתארת את התפתחותם של קשרי גומלין נרחבים ותלות גומלין בין חברות שונות ברחבי העולם. קשרי הגומלין באים לידי ביטוי בתחום הכלכלי, בהתפתחות רבה של המסחר הבין-לאומי ובעקבותיה בהיווצרותם של דפוסי צריכה דומים במדינות שונות.

בתחום התקשורת מתבטאת הגלובליזציה בהפצה מהירה של מידע באזורים שונים בעולם, בזכות התפתחותם המהירה של אמצעים טכנולוגיים כמו הרכבות, האניות והמטוסים, הטלפון, תקשורת לוויינים ואינטרנט.

ניקוד: 30% לקשרי גומלין; 20% לתלות; דוגמה 50%

פרק שלישי

יש לענות על שתיים מן השאלות 7-10.

שאלה 7

א. רמת משפחתיות: מרכזיות המשפחה בחיי הפרט והכלל. רמת המשפחתיות נמדדת לפי שיעור נישואין, פריון כללי, שיעור ילודה ושיעור גירושין. רמת משפחתיות גבוהה פירושה שיעור נישואין, פריון כללי ושיעור ילודה גבוהים יחסית. כמו כן, שיעור גירושין נמוך יחסית.

שיעור נישואים: מספר הנישואים ביחס לגודל האוכלוסייה.
שיעור הפריון הכללי: מספר הלידות בשנה ביחס למספר הנשים בגיל הפריון.
שיעור ילודה: מספר הלידות בשנה ביחס לגודל האוכלוסייה.
שיעור גירושין: מספר המתגרשים ביחס לגודל האוכלוסייה.
דוגמה מן הקטע לרמת משפחתיות נמוכה בגרמניה: שיעור הילודה בגרמניה הוא נמוך מאד, והוא פחות מחצי השיעור הקיים בישראל.

ניקוד: הסבר המושג 30%; הצגת שני המדדים של רמת משפחתיות 40%; דוגמה מן הקטע 30%

ב. על התלמיד להגדיר שניים מתוך שלושת המושגים הבאים:

- מגדר: ציפייה חברתית מנשים ומגברים להתנהג על פי תפקידים חברתיים מקובלים לכל מין.
- קבוצת השתייכות: קבוצה שאדם שייך אליה מלידה, מחובה ו/או מבחירה. מלידה, לדוגמה משפחה. מתוך חובה, למשל צבא או כיתת לימוד. מתוך בחירה, למשל קבוצת חברים או תנועת נוער.
- סנקציה: תגובה חיובית או שלילית, על מילוי נורמה או אי-מילוי נורמה.

על התלמיד להדגים אחד מן המושגים.

דוגמה מן הקטע לסנקציה: ביקורת באחד העיתונים בגרמניה בנוגע לנשים שאינן מעוניינות ללדת או מתחרטות על אימהותן. הצגתן כשותות שייקים ורודפות קריירה מהווה סנקציה שלילית.
דוגמה לקבוצת השתייכות: משפחתה של האישה.

דוגמה למגדר: הציפיות החברתיות הבאות לידי ביטוי בקטע מנשים ומגברים בגרמניה בנוגע לשילוב בין הקריירה ובין גידול הילדים.

ניקוד: הסבר כל מושג 30%; דוגמה 40%

שאלה 8

א. קונפליקט ערכים: כאשר אדם או חברה נאלצים לבחור בין שתי פעולות המבוססות על ערכים שבראש סולם הערכים. כל החלטה שיקבלו במצב זה כרוכה בויתור על אחד מן הערכים ומעוררת אצלם דילמה מוסרית. (במצב זה האדם אובד עצות ונוטה לא לפעול כלל. עם זאת, הוא נאלץ לבחור באפשרות שמבחינתו היא הרע במיעוטו).
קונפליקט ערכים מן הקטע: הקונפליקט של האישה הגרמנייה אם להביא ילדים או לא הוא קונפליקט בין ערך המשפחה ובין ערך הקריירה/מימוש עצמי.
תתקבל כל מנומקת של תלמיד (איזה ערך היה בוחר).

ניקוד: הסבר המושג 50%; דוגמה 50%

ב. לפי קולי, העצמי מתפתח בתהליך חברתי בן שלושה שלבים:

1. אנו תופסים כיצד האחרים תופסים את התנהגותנו.
 2. אנו תופסים מהו שיפוטם של אחרים בנוגע להתנהגותנו.
 3. אנו מעריכים את התנהגותנו בהתאם לתגובת האחרים כלפיה.
- * אפשר לקבל גם את המשפט "אני זה לא מה שאני חושב שאני, אני זה לא מה שהחברה חושבת שאני, אני זה מה שאני חושב שהחברה חושבת עלי".

יישום מן הקטע (יש להדגים את אחד השלבים):

1. האישה הגרמנייה תופסת שהאחרים/החברה רואה בה אשת קריירה ומצפה ממנה שלא לגדל ילדים.
2. החברה שופטת את התנהגותה כהתנהגות התואמת אשת קריירה: עבודה בשעות רבות ומאוחרות / עמידה במצבי לחץ / כושר מנהיגות וכיוב'.
3. היא מעריכה את התנהגותה ואת אורח חייה ככזה שאינו מאפשר לה גם לגדל ילדים כפי שהחברה מצפה.

ניקוד: הצגת שלושה השלבים 60% או המשפט המרכזי בתיאוריה על כל חלקיו. יישום אחד השלבים 40%

שאלה 9

על הנבחן לציין שלושה מעגלים מתוך "התאוריה האקולוגית" של ברונפנברגר:

א. מערכת המיקרו: הסביבה המידית והראשונית בהשפעתה. הפנימית ביותר והקרובה ביותר לפרט. במסגרת זו מקיימים בני האדם אינטראקציות בקשרי פנים אל פנים עם האנשים הקרובים אליהם. מערכת המיקרו כוללת למשל את המשפחה, הכיתה, בית הספר וקבוצת החברים.

מערכת המסו: כוללת את היחסים ואת ערוצי התקשורת בין יחידות המיקרו השונות, כמו הקשר בין הורי הילד ובין מוריו בבית הספר.

מערכת המקרו: כוללת אירועים וקשרים שהפרט אינו מיוצג בהם באופן פיזי ואין לו בהם תפקיד פעיל, אך הם משפיעים עליו. לדוגמה, מקום העבודה של ההורים.

מערכת המאקרו: כוללת את ההשפעה הרחוקה ביותר כמו מדיניות חברתית, אידאולוגיה, תרבות ודת. דוגמה למאקרו: תפיסת המגדר בגרמניה וניסיונות הרפורמה של ראשת המדינה לערב יותר את האבות בגידול הילדים לטובת העלאת שיעור הילודה.

דוגמה למיקרו: עדויות של נשות קריירה המודות שהיו מעדיפות שלא להביא את ילדיהם לעולם.

ניקוד: ציון ותיאור שלושה מעגלים 20%; הדגמה מן הקטע 40%

ב. על התלמיד להציג פונקציה אחת ודיספונקציה אחת הבאות לידי ביטוי בקטע מבין האפשרויות להלן: דיספונקציה: ירידה משמעותית בשיעור הילודה בגרמניה.

אימהות המתחרטות על לידת ילדיהן בשל הפגיעה בקריירה.

פונקציה: רפורמה לעידוד הילודה ותמריצים לאבות שייצאו לחופשת לידה.

ניקוד: 50% להצגת כל מושג מן הקטע

שאלה 10

א. יחסיות תרבותית נמנעת משיפוט. כל תרבות מתאימה למאפיינים של חבריה. אין להעריך תרבות כטובה יותר או פחות מן האחרת, אלא להבין תרבות על פי אמות מידה שלה עצמה.

גישת היחסיות באה לידי ביטוי בקטע: הנשים הצרפתיות חוזרות לעבודה שלושה חודשים אחרי לידה לעומת הנשים הגרמניות שלוקחות חופשת לידה ארוכה: שנה – שלוש שנים.

מגוון דעות בגרמניה בשאלה של הולדת ילדים; מקובל באירופה שיש נשים שבוחרות שלא ללדת ילדים לעומת נשים אחרות שילדו ילדים / לעומת מדינות אחרות שבהן לא מקובל שלא להביא ילדים (ישראל).

ניקוד: הסבר 50%; יישום מן הקטע 50%

ב. זהות משנה מתייחסת למגוון הסטטוסים והתפקידים של האדם והאינטראקציות החברתיות שלו.

על התלמיד להציג שתי דוגמאות מבין הדוגמאות להלן:

זהות משנה מקצועית – חוקרת.

זהות משנה משפחתית – אימהות / אימהות צרפתית / אימהות גרמנית.

זהות משנה מקצועית – אשת קריירה.

זהות משנה גילאית – צעירות.

זהות משנה אזרחית – נשים צרפתיות / נשים גרמניות.

זהות משנה השכלתית – נשים משכילות (שבוחרות שלא להיות אם).

ניקוד: הסבר המושג 50% (אפשר לקבל ניקוד מלא הסבר אחד מתת-זהויות המשנה). דוגמה 25% x 2